

Yetişkin Bireylerde Duygusal İstismar Algısı ile Siber İnsani Değerler Odaklı Davranışların İncelenmesi

Beyza Uslu¹

Özet

Günümüzde sosyal medya platformlarında internet kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte siber suçlarda da artış gözlemlenmektedir. Siber suçlara ilişkin çalışmaların büyük çoğunluğu, olumsuz internet kullanımını bağımlılık çerçevesinde ele almış; ancak bu davranışların altında yatan nedenlere yeterince odaklanılmamıştır. Bu doğrultuda, sosyal medya üzerinde sergilenen siber insani değerler odaklı davranışlar ile yetişkin bireylerin duygusal istismar algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen bulgularla birlikte sosyal medya üzerindeki davranışların nedenleri anlaşılmaya çalışılmış ve bu amaçla 306 kadın ve 123 erkekten oluşan, yaşları 20-40 aralığında değişen toplam 429 yetişkin bireye "Siber İnsani Değerler Ölçeği", "Yetişkinler İçin Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği" ile "Kişisel Bilgi Formu" uygulanmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda; duygusal istismar algı düzeyi ile siber insani değerler odaklı davranışlar arasında negatif yönlü düşük düzeyde ilişki tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre duygusal istismar algı düzeyinin medeni durum, çalışma durumu ve ekonomik durum değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Siber insani değerler odaklı davranışlar üzerinde ise cinsiyet ve medeni durum değişkenlerinin etkili olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda siber insani değerler odaklı davranışlar arasında yer alan saygı, hoşgörü ve barışçıl olmanın kadınların erkeklere göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüşken, evli bireylerinse bekârlara göre daha olumlu doğruluk-dürüstlük, dayanışma ve barışçıl oldukları sonucuna varılmıştır. Çalışmayan katılımcıların çalışanlara göre doğruluk ve dürüstlük davranışları daha olumlu iken, ekonomik durumu yüksek olanların diğer gruplara göre saygılı olma davranışları daha olumsuz olduğu saptanmıştır. Araştırmanın yetişkin bireylerdeki duygusal istismar algısı ve siber insani değerler odaklı çalışmalar üzerine yapılacak araştırmalara kaynak oluşturması hedeflenmektedir.

Anahtar kelimeler: Duygusal istismar, Sosyal medya, Siber zorbalık, Siber davranışlar

Perceived Emotional Abuse and Cyber Humane Values-Oriented Behaviors in Adult Individuals

Abstract

The widespread use of the Internet and social media platforms has been accompanied by a substantial increase in cybercrime. Although previous studies have primarily examined problematic Internet use within the framework of addiction, limited attention has been paid to the underlying factors contributing to such behaviors. Therefore, this study aimed to investigate the relationship between cyber human values-oriented behaviors exhibited on social media and perceived emotional abuse among adults. By examining this relationship, the study also sought to provide a better understanding of the factors underlying individuals' behaviors on social media. The sample consisted of 429 adults aged between 20 and 40 years, including 306 women and 123 men. Data were collected using the Cyber Human Values Scale, the Perceived Emotional Abuse Scale for Adults, and a Personal Information Form. Correlation analysis revealed a low but statistically significant negative relationship between perceived emotional abuse and cyber human values-oriented behaviors. Furthermore, perceived emotional abuse differed significantly according to marital status, employment status, and economic status. Gender and marital status were also found to have significant

¹ Klinik Psikolog, Bağımsız Araştırmacı, İstanbul, Türkiye
E-posta: psikologbeyzauslu@gmail.com

¹ ORCID: 0000-0003-2482-9166

Başvuru : 4 Mayıs 2026
Kabul : 23 Mayıs 2026

DOI: 10.56955/bpd.1691045

effects on cyber human values-oriented behaviors. Specifically, women scored significantly higher than men on the dimensions of respect, tolerance, and peacefulness. Married participants demonstrated significantly higher levels of honesty, solidarity, and peacefulness than single participants. In addition, unemployed participants exhibited more positive honesty-related behaviors than employed participants, whereas individuals with higher economic status displayed lower levels of respectful behavior compared with those in other economic groups. It is anticipated that the findings of this study will contribute to the existing literature and provide a valuable reference for future research on perceived emotional abuse and cyber human values-oriented behaviors among adults.

Keywords: Emotional abuse, Social media, Cyberbullying, Cyber Behaviors

Giriş

İstismar, geçmişten günümüze varlığını sürdüren ve bireylerin doğrudan ya da dolaylı biçimde maruz kalabildiği, birçok bilim dalı tarafından incelenen önemli bir olgudur. Terim, Arapçadan alanyazına eklenmiş olup iyi niyeti kötüye kullanma ya da sömürü olarak bilinmektedir (Etimoloji Türkçe, 2023). Yapılan yazın çalışmaları, istismarın iki temel ölçüte göre sınıflandırıldığını göstermektedir: uygulanış şekline göre duygusal, fiziksel, cinsel ve ekonomik; istismara uğrayan kişiye göre ise çocuk, akran, ergen, kadın ve yaşlı istismarı (Orhaner, 2018). Uygulanış şekli açısından her bir başlığın değerlendirilmesi sonucunda elde edilen bulgular duygusal istismarın, çocuk ve yetişkin fark etmeksizin tanınması ve kanıtlanması en zor olan fakat aynı zamanda en sık rastlanan istismar türü olduğunu göstermiştir (Arslan ve Balkis, 2016).

Duygusal istismar, bireylerin onur ve özsaygılarını zedeleyici davranışlara maruz kalmaları sonucunda kişisel gelişimlerinin olumsuz etkilenmesi durumu olarak da tanımlanmaktadır (Kulaksızoğlu, 2004). Sosyal medya platformlarında da bu tür istismar içerikli davranışların sıklıkla sergilenmesi, bireyler arası iletişimde etik ve insani değerlerin önemini daha görünür hâle getirmiştir. Bu noktada değerler kavramı, toplumdan topluma ve bireyden bireye farklılık göstermekle birlikte kişilerarası ilişkilerin şekillenmesinde belirleyici bir role sahiptir. Değerler en genel ifadesiyle bir bireyin, diğer bireyleri ve onlara ait niyet, istek, özellik ve davranışlarını ölçerken müracaat ettiği bir kıstastır (Dilmaç, 1999). Bu kıstaslar, bireylerin ve dolayısıyla toplumun davranışlarına hükmeden, önemli ölçütler arasında yer alan dinsel ve ahlaksal değerlerin bütünlüğüyle birlikte örf ve adetlerin içinde yer aldığı tutum ve davranışların etkisi altında kalmıştır (Durmuş, 1996). Bireyin siber ortamda da değer yargılarıyla birlikte hareket ettiği göz önünde bulundurulduğunda, olumsuz davranışların önlenmesi için davranış meydana getiren ve ilişkili olabilecek faktörlerin daha iyi anlaşılması, suçun önlenmesi açısından kıymetlidir. Şimdiye kadar yapılan araştırmalar olumsuz internet kullanımını bağımlılık kapsamında değerlendirmiştir. Ancak bu araştırma, alanyazında bir ilk olma hedefiyle internet kullanım nedenlerini incelemekten ziyade, siber davranışların olumlu ya da olumsuz biçimde ortaya çıkmasına etki eden değişkenlere odaklanmaktadır. Bu yönüyle literatürdeki bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, duygusal istismar algısının siber davranışlar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri tartışılacaktır. Elde edilen bulgular; medeni durum, ekonomik durum, çalışma durumu ve cinsiyet değişkenleri açısından değerlendirilerek olumsuz siber davranışlara yol açabilecek alt etmenler incelenecektir.

1. Duygusal İstismar Algısı

Duygusal istismar, ulusal ve uluslararası alanyazında farklı kavram ve tanımlamalarla ele alınmaktadır. Her ne kadar ihmal ve istismar birbirinden farklı olgular olsa da bazı araştırmacılar bu iki kavramı birlikte değerlendirmektedir. Bunun yanı sıra, alanyazında duygusal istismarı ifade etmek amacıyla "duygusal kötü muamele", "psikolojik (ruhsal) istismar", "sözlü istismar", "mental yaralanma" ve "acımasızlık" gibi farklı terimlerin kullanıldığı görülmektedir (Öztürk ve Tat, 2021; Üstündağ, 2020; MacDonald, 2013). Alanyazında duygusal istismar çalışmalarına bakıldığında genelde yaş grubu olarak çocuklar ele alınmaktadır (Musetti ve diğerleri, 2021; Kircaburun ve diğerleri, 2020; Wright ve diğerleri, 2009; DiLillo & Long, 1999). Öyle ki yetişkin bireylerde duygusal istismar algısı ve psikopatolojilerin gelişimine dair bireylerin çocukluk çağı travmaları ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Schilling ve diğerleri, 2016; Feyzioğlu ve diğerleri, 2020). Bu kapsamda çalışma içerisinde çocukluk çağı travmaları olarak duygusal istismar algısının geçmişten bugüne şeklinde değerlendirilmesi yapılacaktır.

Duygusal istismara maruz kalan çocuğun bakımı ile yükümlü olan bireyler de çocuk için elverişli ve destekleyici bir ortam oluşturmada yetersiz kalmaları; çocuğun duygusal sağlığını ve gelişimini aksi olarak etkileyecek çocuğun eylem-

lerini aşışılama, sınırlama, alay etme, sindirme, tehdit etme, reddetme ve fiziksel olmayan diğler düşmanca eylemlerde bulunmaları duygusal istismar olarak tanımlanmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2002; Özcan, 2009). Burada çocuğa uygulanan uzmanlar tarafından zarar verici, uygunsuz olarak tanımlanan, toplumsal değere ters düşen davranış veya eylemsizlikler görülebilmektedir (Polat, 2007). Bu davranışların gerçekleşmesinde kişilerin sosyokültürel birikimleri ve değeryargıları önemli bir yere sahiptir. Davranış etkileyen değeryler farklı düşünce yapılarını doğurduğu gibi duygusal istismarın da farklı alt boyutlarını oluşturmaktadır.

Duygusal istismarın nedenlerine ilişkin alanyazında, çocuğun yaşadığı psikolojik hasarın iki temel kaynaktan ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bunlardan ilki, bakım vermekle yükümlü kişilerin olumsuz tutum ve eylemlerine maruz kalınmasıdır. İkincisi ise çocuğun ilgi ve sevgiden yoksun bırakılmasıdır. Bununla birlikte, bazı çalışmalar da istismarı; bireysel, çevresel-sosyal ve istismarı gerçekleştiren kişiye ilişkin etmenler çerçevesinde üç alt boyutta incelemektedir. (Polat, 1997; Özcan, 2009; Aktaş ve diğeryleri, 2017).

1.1 Çocuk ile İlgili Etmenler

Duygusal istismar durumlarında, mağdur çocuğun özellikleri önemli risk etmenlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çocuklar incelendiğinde, bazı çalışmalarda öğrenme güçlüğü yaşayan, iletişim kurmada zorlanan ve kendilerine yöneltilen uyarılara yeterince tepki vermeyen özellikler gösterebildikleri belirtilmektedir (Cüceloğlu, 2002). Bununla birlikte çocuğun hastalık öyküsü, zor mizaç özelliklerine sahip olması, davranış sorunları ve diğery gelişim dönemi özellikleri, istismara uğrayan çocuklardaki bireysel risk faktörleri arasında değerylendirilmektedir (Eyigün Kantürk, 2014). Çocukların sahip oldukları özelliklerinin haricinde ise çocuğun dünyaya istenmedik ve beklenmedik zamanda gelmesi de risk faktörlerinden birisidir (Türk, 2013).

1.2 Sosyal ve Çevresel Etmenler

Toplumda sıklıkla vuku bulan çocuğa yönelik istismar olgusunda, sosyal çevre ve eğitim seviyesi farklılık göstermektedir. Bilhassa toplum içerisinde dışlanmış, maddi olarak yetersiz olan ve suç oranının fazla olduğu ailelerde duygusal istismar yaşanma olasılığının diğery ailelere oranla daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Aileler arasında farklı cezalandırmalar ve disiplin teknikleri mevcuttur. Sosyoekonomik düzeyi düşük olan aile yapılarında, ağır bir şekilde alay etme, bağırma, cezalandırma, küçük düşürme, azarlama şeklinde yaptırımlar uygulanırken, sosyoekonomik seviyesi yüksek veya orta seviyedeki ailelerde suçlama, hayal kırıklığı gösterimi gibi psikolojik disiplin yöntemleri kullanılmaktadır (Altunten, 2019; Arslan Doğan, 2019).

1.3 İstismarı Gerçekleştiren Kişi ile İlgili Etmenler

Bireyin istismar ve ihmal ile karşı karşıya kalmasında ailelerin iletişimsel, ekonomik, sosyokültürel ve psikolojik özelliklerinin tümü etkin sebepler arasında yer almaktadır. Duygusal istismar mağduru çocukların anneleri ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda annelerin dürtü kontrollerinde, benlik algılarında ve çevreleriyle var olan ilişkilerinde problem yaşadıkları tespit edilmiştir. Çalışmanın devamına bakıldığında ise bu annelerin problem çözme becerilerinin yetersiz olduğu, özgüven eksikliği yaşadıkları, farkındalık seviyelerinin düşüklüğü ve geçmişlerinde istismara maruz kaldıkları saptanmıştır (Polansky ve diğeryleri, 1985; Dinleyici ve Dağlı, 2016).

Yapılan birçok bilimsel çalışma, çocukluk çağında istismara maruz kalan bireylerin yetişkinlik döneminde, istismara uğramayanlara kıyasla ruh sağlığı açısından daha fazla risk altında olduklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca, çocukluk çağında ihmale maruz kalan bireylerin güven problemi yaşadıkları, diğery kişilerden destek almakta zorlandıkları ve zaman zaman kendilerine dahi güvenemedikleri belirtilmektedir (Wolock ve diğeryleri, 1996; Ersanlı ve diğeryleri, 2013). İstismar sonucunda kızgınlık, korku, çaresizlik, yoğun utanç, özgüven eksikliği, suçluluk duygusu, depresyon, sinirlilik, algılama, konsantrasyon ve konuşma bozuklukları, ilişki kurma sorunları, uyku bozuklukları, panik nöbetler, yeme rahatsızlıkları, şiddet ve ilgisizlik, psikosomatik hastalıklar, bağımlı maddelerin tüketimi gibi duygusal problemler yaşamaktadırlar (Çay, 2006).

İstismarın çocuk üzerindeki etkilerinin yetişkinlik dönemine yansımaları üzerine yapılan çalışmalar, şiddete eğilim ve saldırganlık, stres durumlarında uygun tepki verememe, yeme bozuklukları ile alkol ve madde kullanımına yönelik davranışlar gibi ciddi davranışsal, psikolojik ve sosyal güçlüklerin ortaya çıktığını göstermektedir (Hart ve diğeryleri, 2002). Tüm bu bilgiler doğrultusunda araştırmamızın ilk hipotezi şu şekildedir:

H1: Yetişkin bireylerde duygusal istismar algısı ile siber insani değerler odaklı davranışlar arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Yetişkin bireylerde duygusal istismar algısı, doğruluk-dürüstlük, hoşgörü, dayanışma ve barışçıl olma alt boyutlarıyla anlamlı düzeyde ilişkilidir.

2. Siber Davranışlar

İletişim teknolojilerindeki yenilikler, bilgi çağıının en belirgin ve etkili olgularından biri olarak dikkat çekmektedir. İnternet, günlük yaşamda etkin bir rol üstlenmesi ve yeni iletişim biçimlerine katkı sağlamasıyla yeni teknolojiler arasında farklı bir konum kazanmıştır (Büyükarıslan ve Kırık, 2013). İnternet erişimi olan bireyler, sanal dünyanın bir parçası hâline gelmiş ve bu süreci hızla içselleştirmiştir. Belirli bir kesime hitap etmeyen bu iletişim ortamları, farklı sosyal statülere sahip bireyleri ve çeşitli yaş gruplarını etkilemektedir. Özellikle sosyal ağlar, genç kullanıcıları dünya çapında kendine çekmektedir. Bu nedenle "sosyal" kavramının anlamı ve içeriğinin değiştiği söylenebilir (Alioğlu, 2016).

Sosyal ağ kavramının, iletişim teknolojilerindeki yeniliklerle birlikte geçirdiği dönüşüm, günümüzde milyonlarca kullanıcıya sahip sosyal paylaşım siteleri ve sosyal ağ platformları şeklinde kendini göstermektedir (Korkmaz, 2013). Bu platformlar, genel olarak sosyal medya çatısı altında değerlendirilmektedir. Farklı sosyal medya mecraları, kullanıcıları tek bir çatı altında bir araya getirerek bilgi, düşünce ve kişisel görüşlerin paylaşılabilirdiği sanal bir ortam sunmaktadır. Bu özellikleriyle sosyal medya, internet ortamında en yaygın kullanılan uygulamalardan biri hâline gelmiş ve önemli kitle iletişim araçları arasında yerini almıştır (Aslanyürek, 2015).

Sosyal medyanın geleneksel medya türlerinden en önemli farkı, eş zamanlı ve çift yönlü bilgi aktarımına imkân tanımıdır (Tuncer, 2015). Kullanıcılar, aynı anda yüzlerce hatta binlerce kişinin paylaşımlarını görebilmekte ve bu içeriklere yazılı veya sözlü biçimde yanıt verebilmektedir. Paylaşımları etkileyen davranışları Planlanmış Davranış Teorisi ve Gerekçelendirilmiş Eylem Teorisi kapsamında inceleyen Baş (2017), bireylerin sosyal medya paylaşımlarında saygınlık kazanma isteğiyle hareket ettiklerini ve bu süreçte davranışlarını bilinçli ve gönüllü olarak gerçekleştirdiklerini ortaya koymuştur. Bu eylemlerin gerçekleşmesinde etkili olduğu düşünülen hipotezler ise şu şekildedir:

H3: Erkeklerin kadınlara göre siber insani değerler odaklı olumsuz davranışlar sergilemesi anlamlı düzeyde daha yüksektir.

H4: Evli bireylerin bekârlara göre siber insani değerler odaklı olumlu davranışlar sergilemesi anlamlı düzeyde daha yüksektir.

H5: Çalışmayan bireylerin çalışanlara göre doğruluk-dürüstlük davranışları anlamlı düzeyde daha olumludur.

H6: Ekonomik düzeyi düşük bireylerin yüksek olanlara göre saygı davranışları anlamlı düzeyde daha olumludur.

3. Yöntem

3.1. Model

3.1.1 Örneklem / Çalışma Grubu

Bu araştırma ilişkisel tarama modeli temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Örneklem seçiminde basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini 20–40 yaş aralığındaki yetişkin bireyler oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise farklı kurumlarda çalışan veya eğitimine devam eden 20–40 yaş aralığındaki toplam 429 yetişkin birey oluşturmaktadır. Araştırmaya yalnızca 20–40 yaş aralığında olma kriteri dahil edilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde; %71,3'ünün kadın (n=306), %28,7'sinin erkek (n=123) olduğu; %19,8'inin evli (n=85) ve %80,2'sinin bekâr (n=344) olduğu belirlenmiştir. Çalışma durumu açısından katılımcıların %35,2'sinin bir işte çalıştığı (n=151), %64,8'inin ise çalışmadığı (n=278) tespit edilmiştir. Algılanan gelir düzeyi incelendiğinde ise %20'sinin düşük (n=86), %73,4'ünün orta (n=315) ve %6,5'inin yüksek (n=28) gelir düzeyine sahip olduğu görülmüştür.

3.1.2. Veri Toplama Araçları

Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği

Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği, yetişkin bireylerin algıladıkları duygusal istismar düzeyini belirlemeyi amaçlayan, 61 maddeden oluşan 5'li Likert tipi bir ölçektir. Ölçek, Özcan'ın (2009) tezine dayanılarak geliştirilmiş; gerçeklik ve güvenilirlik çalışması ise Ersanlı ve arkadaşları (2013) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçekte 58 olumsuz, 3 olumlu madde bulunmaktadır. Katılımcılar maddelere "kesinlikle katılmıyorum (1)" ile "tamamen katılıyorum (5)" arasında

değişen seçeneklerle yanıt vermektedir. 8, 21 ve 54. maddeler ters puanlanan kontrol maddeleridir. Ölçekten alınabilecek puanlar 61 ile 305 arasında değişmektedir. Yüksek puan, bireyin algıladığı duygusal istismar düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .95 olarak rapor edilmiştir (Ersanlı ve diğerleri, 2013). Bu çalışma kapsamında Cronbach alfa değeri .96 olarak bulunmuştur.

Siber İnsani Değerler Ölçeği (i-değer Ölçeği)

Siber İnsani Değerler Ölçeği ise Kılıçer, Özeke ve Çoklar (2018) tarafından geliştirilen beş faktör altında likert tipi (1=Hiç Katılmıyorum, 5= Tamamen Katılıyorum), 25 maddeden oluşan ve geçerlik güvenirlik çalışması yapılan ölçek, maddeleri birbirinden bağımsız yapıda olmakla birlikte bir bütün olarak değerlendirildiğinde bireylerin siber insani değer düzeylerini geçerli biçimde ayırt edebildiği tespit edilmiş bir ölçüm aracıdır. Saygı, Doğruluk-Dürüstlük, Hoşgörü, Dayanışma ve Barışçıl olma alt boyutları bulunmaktadır. Ölçekten alınabilen toplam puan 25 ile 125 arasında değişmektedir. Elde edilen madde analizi sonucunda, bireylerin geçerli bir şekilde ölçek içerisinde yer alan maddelerin bir bütün ve bağımsız olarak ayırt ettiği tespit edilmiştir. Ölçeğin güvenirlik araştırması kapsamında yapılan analiz sonuçları ise, Spearman Brown güvenirlik katsayısı .88 ve Cronbach'ın alpha iç tutarlılık katsayısı genele ait .90 olarak bulunmuşken bu çalışma kapsamında .91 bulgusuna ulaşılmıştır.

Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan ve kişisel bilgilerin araştırıldığı form kapsamında bireylere 2 açık uçlu "yaşınız, mesleğiniz" ve 6 kapalı uçlu (çoktan seçmeli) sorudan oluşan cinsiyet, medeni durumu, eğitim seviyesi, çalışma durumu, çalışıyor ise hangi alanda yer aldığı ve gelir düzeyi gibi sorular yöneltilmiştir.

3.1.3. İşlem

Çalışmaya başlamadan önce ölçekleri geliştiren araştırmacılardan e-posta aracılığıyla iletişime geçilip ölçek kullanımına dair gerekli izinler alınmıştır. Demografik bilgi formu, algılanan duygusal istismar ve siber insani değerler ölçeğiyle birlikte İstanbul Aydın Üniversitesi Etik kurul komitesine başvuru yapılmış, çalışmanın etik izni alınmıştır (27.08.2021, E-88083623-020-21865).

Katılımcılara öncelikle bilgilendirilmiş onam formu sunulmuş, çalışmanın amacı ve anketin ortalama cevaplanma süresi hakkında gerekli bilgilendirme yapıldıktan sonra araştırmaya gönüllü katılımlarına ilişkin onamları alınmıştır. Veri toplama sürecinde katılımcılara Google Form aracılığıyla çevrimiçi bağlantı gönderilmiştir.

3.1.4. Veri Analizi

Araştırma kapsamında uygulanan ölçeklerden ve demografik bilgi formundan elde edilen veriler SPSS 21 programına aktararak analize hazır hale getirilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerleri kontrol edilerek bu değerlerin -1,00 ile +1,00 arasında yer aldığı ve örneklem normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Hair ve diğerleri, 2013). Ölçeklerden alınan puanlara ve demografik bilgilere dair betimsel analizler ve frekans analizleri yapılmıştır. Alınan puanlar Yetişkinler İçin Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği, Siber İnsani Değerler Ölçeği ve alt boyutlarından alınan puanlar arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla Spearman Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Yetişkinler İçin Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği ve Siber İnsani Değerler Ölçeğinden alınan puanların demografik özellik değişkenlerinden iki gruba ayrılanlara göre farklılaşp farklılaşmadığını saptamak amacıyla Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır. Normal dağılım varsayımı örneklem düzeyinde karşılanmış olsa da grup büyüklükleri arasındaki dengesizlik (örneğin evli n=85, bekâr n=344) göz önünde bulundurularak parametrik olmayan bu test tercih edilmiştir. 2'den fazla gruba ayrılan değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığını saptamak amacıyla Kruskal-Wallis Testi, anlamlı bulunan farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla ikili Mann-Whitney U karşılaştırmaları uygulanmıştır.

4. Bulgular

Çalışmada uygulanan korelasyon analizi sonucunda duygusal istismar algısı yaşama puanları ve siber insani değerler odaklı davranış puanları arasında negatif yönlü düşük düzeyde ilişki tespit edilmiştir ($r = -.216, p < .05$). Yapılan inceleme sonucunda duygusal istismar algı puanlarının artmasının siber insani değerler odaklı davranış puanlarının azalmasıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda H1 hipotezi desteklenmiştir. Duygusal istismar algısı yaşama puanları ile siber insani değerler odaklı ölçek alt boyutları olan doğruluk dürüstlük ($r = -.240$), hoşgörü ($r = -.120$), dayanışma ($r = -.237$) ve barışçıl olma ($r = -.137$) anlamlı düzeyde negatif yönlü düşük düzeyde ilişki tespit edilmiş olup H2 hipotezi desteklenmiştir ($p < .05$). Bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo-1

Duygusal İstismar Algısı ve Siber İnsani Değerler Odaklı Davranışlar ile Alt Boyutları Arasındaki İlişkilerin Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
1. DİORT						
2. SİORT	-.216**					
3. SİSAYGIORT	-.042	.742**				
4. SİDOGRUORT	-.240**	.646**	.300**			
5. SİHOSGÖRÜORT	-.120*	.779**	.609**	.377**		
6. SİDAYANIŞMAORT	-.237**	.649**	.354**	.443**	.422**	
7. SİBARISCILORT	-.137**	.748**	.442**	.364**	.426**	.403**

Not: * $p < 0,05$, ** $p < 0,001$. DİORT: Yetişkin Bireylerde Duygusal İstismar Algı Ölçeğinin Ortalaması, SİORT: Siber İnsani Değerler Odaklı Davranış Ölçeğinin Ortalaması, SİSAYGIORT: Siber İnsani Değerler Odaklı Davranış Ölçeğinin Saygı Alt Boyut Ortalaması, SİDOGRUORT: Siber İnsani Değerler Odaklı Davranış Ölçeğinin Doğruluk-Dürüstlük Alt Boyut Ortalaması, SİHOSGÖRÜORT: Siber İnsani Değerler Odaklı Davranış Ölçeğinin Hoşgörü Alt Boyut Ortalaması, SİDAYANIŞMAORT: Siber İnsani Değerler Odaklı Davranış Ölçeğinin Dayanışma Alt Boyut Ortalaması, SİBARISCILORT: Siber İnsani Değerler Odaklı Davranış Ölçeğinin Barışçıl Olma Alt Boyut Ortalaması

Araştırmanın bir diğer sorusu, cinsiyet değişkeninin siber insani değerler odaklı davranışlar üzerinde etkili olup olmadığıdır. Kadınlarda ($\chi = 3,9339$) erkeklere ($\chi = 3,7932$) kıyasla daha yüksek olan siber insani değerler odaklı davranış puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir ($p = .005$). Bu bulgu, erkeklerin kadınlara göre daha olumsuz siber insani değerler odaklı davranışlar sergilediğine işaret etmekte olup H3 hipotezi desteklenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo-2

Duygusal İstismar Algısı ve Siber İnsani Değerler Odaklı Davranışlar ile Davranışların Alt Boyut Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	SO	ST	U	Z	P
Dİ	Kadın	306	212	65038			
	Erkek	123	221	27197	18067	,648	,517
SİD	Kadın	306	225	69068			
	Erkek	123	188	23167	15541	-2,823	,005
SİD-S	Kadın	306	225	68191			
	Erkek	123	189	23316	15690	-2,703	,007
SİD-DD	Kadın	306	213	65288			
	Erkek	123	219	26947	18317	-,435	,664
SİD-H	Kadın	306	222	68214			
	Erkek	123	195	24021	16395	-2,096	,036
SİD-D	Kadın	306	224	68716			
	Erkek	123	191	23518	15892	-2,619	,017
SİD-B	Kadın	306	223	68521			
	Erkek	123	192	23714	16088	,009	,018

* $p < 0,05$, ** $p < 0,001$. Dİ: Duygusal İstismar, SİD: Siber İnsani Değerler, SİD-S: Siber İnsani Değerler – Saygı, SİD-DD: Siber İnsani Değerler – Doğruluk-Dürüstlük, SİD-H: Siber İnsani Değerler – Hoşgörü, SİD-D: Siber İnsani Değerler – Dayanışma, SİD-B: Siber İnsani Değerler- Barışçıl Olma

Araştırma kapsamında bir diğer değişken olan medeni durumun siber insani değerler odaklı davranışların ($p = .002$) ve alt boyutlarından olan doğruluk-dürüstlük ($p = .000$), dayanışma ($p = .000$) ve barışçıl olmanın ($p = .002$) incelemesi sonucu anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılık kapsamında ise evli olan bireylerin ($\chi = 4,0856$), bekâr olan bireylere ($\chi = 3,8460$) göre daha olumlu siber insani değerler odaklı davranışlar sergilediği sonucuna varılmış, H4 elde edilen bulgular doğrultusunda desteklenmiştir. Ulaşılan bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo-3

Duygusal İstismar Algısı ve Siber İnsani Değerler Odaklı Davranışlar ile Davranışların Alt Boyutlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Medeni Durumu	N	SO	ST	U	Z	P
Dİ	Evli	85	161	13756			
	Bekâr	344	228	78479	10101	-4,415	,000
SİD	Evli	85	252	21425			
	Bekâr	344	205	70810	11470	-3,078	,002
SİD-S	Evli	85	216	18386			
	Bekâr	344	214	73849	14509	-0,109	,913
SİD-DD	Evli	85	259	22028			
	Bekâr	344	204	70207	10867	-3,686	,000
SİD-H	Evli	85	224	19093			
	Bekâr	344	212	73141	13801	-0,803	,422
SİD-D	Evli	85	257	21898			
	Bekâr	344	204	70337	10997	-3,679	,000
SİD-B	Evli	85	252	21490			
	Bekâr	344	205	70745	11405	-3,148	,002

* $p < 0,05$, ** $p < 0,001$. *Dİ: Duygusal İstismar, SİD: Siber İnsani Değerler, SİD-S: Siber İnsani Değerler – Saygı, SİD-DD: Siber İnsani Değerler – Doğruluk-Dürüstlük, SİD-H: Siber İnsani Değerler – Hoşgörü, SİD-D: Siber İnsani Değerler – Dayanışma, SİD-B: Siber İnsani Değerler- Barışçıl Olma*

Araştırmanın bir diğer sorusu olan siber insani değerler odaklı davranışların çalışma durumuna göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır. Siber insani değerler odaklı davranışlar ve alt boyutlarından yalnızca doğruluk-dürüstlüğü ($p = .000$) anlamlı farklılık sağladığı gözlemlenmiştir. Bu bulgu çalışmayan katılımcıların ($\chi = 3,6124$), çalışan katılımcılara ($\chi = 3,5159$) göre daha olumlu tutum gösterdikleri sonucunu doğrulamaktadır. Elde edilen bulgular neticesinde H5 hipotezi yalnızca doğruluk-dürüstlük alt boyutu bağlamında kısmen desteklenmiş olup Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo-4

Duygusal İstismar Algısı ve Siber İnsani Değerler Davranışları ile Davranışların Alt Boyut Düzeylerinin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Çalışma Durumu	N	SO	ST	U	Z	P
Dİ	Evet	151	177	26842			
	Hayır	278	235	65392	15366	-4,585	,000
SİD	Evet	151	220	33343			
	Hayır	278	211	58892	20111	-0,716	,474
SİD-S	Evet	151	210	31736			
	Hayır	278	217	60499	20260	-0,596	,551
SİD-DD	Evet	151	244	36889			
	Hayır	278	199	55345	16564	-3,627	,000
SİD-H	Evet	151	207	31349			
	Hayır	278	219	60885	19873	-0,913	,361
SİD-D	Evet	151	223	33810			
	Hayır	278	210	58425	19644	-1,14	,254
SİD-B	Evet	151	213	32237			
	Hayır	278	215	59997	20761	-0,186	,853

* $p < 0,05$, ** $p < 0,001$. Dİ: Duygusal İstismar, SİD: Siber İnsani Değerler, SİD-S: Siber İnsani Değerler – Saygı, SİD-DD: Siber İnsani Değerler – Doğruluk-Dürüstlük, SİD-H: Siber İnsani Değerler – Hoşgörü, SİD-D: Siber İnsani Değerler – Dayanışma, SİD-B: Siber İnsani Değerler- Barışçıl Olma

Araştırmanın son sorusu olan ekonomik durum değişkeninin siber insani değerler odaklı davranışlar üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını belirlemek amacıyla, üç bağımsız grup (düşük, orta ve yüksek) söz konusu olduğundan Kruskal-Wallis Testi uygulanmıştır. Siber insani değerler odaklı davranışların saygı alt boyutunda düşük-yüksek gelir seviyesi ($p = .003$) ve orta-yüksek ($p = .014$) gelir seviyesi arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde düşük gelir seviyesine sahip katılımcıların puanlarının ($\chi = 3,9451$), orta ($\chi = 3,8956$) ve yüksek ($\chi = 3,7114$) gelir seviyelerine göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bulgu, gelir seviyesi yüksek olan katılımcıların siber insani değerler odaklı saygı davranışlarının düşük ve orta gelir gruplarına kıyasla daha olumsuz yönde seyrettiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda H6 hipotezi, yalnızca saygı alt boyutu bağlamında kısmen desteklenmiş olup bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo-5

Duygusal İstismar Algısı ve Siber İnsani Değerler Davranışları ile Davranışların Alt Boyut Düzeylerinin Ekonomik Durum Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Ekonomik Durum	N	SO	X ²	Df	P	Anlamlı Fark
Dİ	Düşük	86	266				
	Orta	315	208	29,408	2	0	0
	Yüksek	28	129				
SİD	Düşük	86	212				
	Orta	315	218	1,442	2	0,486	-
	Yüksek	28	189				
SİD-S	Düşük	86	239				
	Orta	315	218	10,083	2	0,006	0,003
	Yüksek	28	189				
SİD-DD	Düşük	86	210				
	Orta	315	215	0,404	2	0,817	-
	Yüksek	28	227				
SİD-H	Düşük	86	222				
	Orta	315	216	0,171	2	0,171	-
	Yüksek	28	173				
SİD-D	Düşük	86	196				
	Orta	315	220	0,257	2	0,257	-
	Yüksek	28	215				
SİD-B	Düşük	86	219				
	Orta	315	214	0,892	2	0,892	-
	Yüksek	28	206				

*p<0,05, **p<0,001. Dİ: Duygusal İstismar, SİD: Siber İnsani Değerler, SİD-S: Siber İnsani Değerler – Saygı, SİD-DD: Siber İnsani Değerler – Doğruluk-Dürüstlük, SİD-H: Siber İnsani Değerler – Hoşgörü, SİD-D: Siber İnsani Değerler – Dayanışma, SİD-B: Siber İnsani Değerler- Barışçıl Olma

5. Tartışma

Yetişkin bireylerde, erken yaşantılardan beslenen ve zamanla olumsuz bilişsel şemalara dönüşen duygusal istismar algısının siber insani değerler odaklı davranışlarla negatif yönlü bir ilişki sergilediği saptanmıştır. Bu bulgu, bireyin erken dönem yaşantılarının dijital ortamdaki davranış örüntülerini de şekillendirdiğine dair önemli bir gösterge sunmaktadır. Söz konusu ilişki, çocukluk çağı duygusal istismarının ilerleyen dönemlerde saldırganlık ve problemlerle internet kullanımıyla ilişkili olduğunu ortaya koyan önceki çalışmalarla (Musetti vd., 2021; Kircaburun vd., 2020) örtüşmekte; bununla birlikte mevcut araştırma bu ilişkiyi siber insani değerler çerçevesinde ele alarak literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

Söz konusu ilişkinin anlaşılabilmesi için duygusal istismar algısı, yalnızca geçmişte yaşanan olayların bir yansıması olarak değil; bireyin bu yaşantıları nasıl anlamlandırdığı ve bunların zamanla bilişsel ve duygusal şemalara nasıl dönüştüğü bağlamında ele alınmalıdır. Duygusal istismar deneyimleri; değersizlik, reddedilme beklentisi, güvensizlik ve olumsuz benlik algısı gibi şemaların gelişimine zemin hazırlayabilir. Bu şemalar ise bireyin sosyal dünyayı algılama ve yorumlama biçimini etkileyerek kişilerarası etkileşimlerde daha savunmacı ve tehdit odaklı yaklaşımlar geliştirmesine yol açabilir.

Gözlenen negatif ilişki, bireyin duygusal istismar yaşantılarını öznel olarak anlamlandırması ve bu yaşantıların zamanla olumsuz bilişsel şemalara dönüşmesi üzerinden açıklanabilir. Bu bağlamda gelişen istismar algısı, sosyal biliş mekanizmaları aracılığıyla bireyin başkalarının niyetlerini tehdit odaklı yorumlamasına neden olabilir. Bunun sonucunda birey; yardım etme, iş birliği kurma ve destek sağlama gibi prososyal davranışları sınırlandıran savunmacı stratejiler geliştirebilir. Zamanla içselleşen bu örüntü; empati, güven ve karşılıklık beklentisi gibi toplumsal uyumu destekleyen temel dinamikleri zayıflatmakta, dolayısıyla saygı, hoşgörü ve dayanışma gibi siber insani değerlerin davranışsal düzeyde sergilenmesini güçleştirmektedir.

Bu örüntü, özellikle dijital ortamlarda daha belirgin hale gelmektedir. Çevrimiçi iletişimde sosyal ipuçlarının sınırlı olması, geri bildirim mekanizmalarının zayıflığı ve anonimlik gibi özellikler, bireyin içsel bilişsel-duygusal örüntülerinin davranışa daha doğrudan yansımaya olanak tanımaktadır. Bu durum, duygusal istismar algısı yüksek bireylerin çevrimiçi ortamlarda daha reaktif, daha az denetimli ve değer temelli davranışlardan uzak eğilimler sergilemesine zemin hazırlayabilmektedir. Suler'e (2004) göre çevrimiçi ortamlar; anonimlik, görünmezlik ve otoritenin zayıf hissedilmesi gibi özellikler aracılığıyla bireylerin içsel denetimini azaltmakta ve onları yüz yüze ortamlarda sergilemeyecekleri davranışlara yönlendirebilmektedir; bu olgu "çevrimiçi ketlenme azalması" (desinhibisyon) etkisi olarak açıklanmaktadır. Dolayısıyla siber ortamdaki davranışların yalnızca teknolojik bağlamla değil, bireyin psikolojik geçmişi ve algısal süreçleriyle birlikte değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Araştırma bulguları, duygusal istismar yaşantılarının bireyin sonraki yaşamındaki davranış örüntülerini etkilediğini ortaya koyan literatürle uyumludur. Özellikle çocukluk çağı duygusal istismarının ilerleyen dönemlerde saldırganlık, problemlerle internet kullanımı ve siber zorbalık ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Musetti vd., 2021; Kircaburun vd., 2020). Bu bağlamda, duygusal istismar algısı yüksek bireylerde gözlenen olumsuz siber davranışlar yalnızca bir sapma olarak değil, aynı zamanda bireyin erken dönem yaşantılarına verdiği bir tür psikolojik uyum tepkisi olarak da değerlendirilebilir.

Tavma literatüründe sıkça ele alınan "saldırganla özdeşim" süreci, söz konusu durumu açıklamada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Birey, maruz kaldığı ilişki biçimlerini farkında olmaksızın yeniden üretme eğilimi gösterebilir. İlk olarak Ferenczi (1949) tarafından kavramsallaştırılan bu yaklaşıma göre, kaçınılmaz bir tehdit durumunda kişi saldırganın beklenti ve davranışlarını içselleştirerek onunla özdeşleşir; söz konusu örüntü zamanla tekrar zorunluluğu yoluyla sürdürülür (Frankel, 2002). Özellikle çocukluk döneminde yaşanan ve temel güven ilişkilerini zedeleyen duygusal istismar deneyimlerinde belirginleşen bu örüntü, bireyin yetişkinlikteki kişilerarası ve dijital etkileşimlerinde de etkisini sürdürebilmektedir (Hart vd., 2002).

Saygı alt boyutunun duygusal istismar algısıyla anlamlı bir ilişki göstermemesi dikkat çekici bir bulgudur. Bu sonuç, saygı davranışının diğer siber insani değer boyutlarına kıyasla daha çok bağlamsal ve normatif etkenlerden etkilenebileceğine işaret etmektedir. Saygı; sosyal kimlik, toplumsal normlar ve durumsal faktörlere duyarlı bir yapı olarak değerlendirildiğinde, duygusal istismar geçmişinin bu boyut üzerindeki etkisinin daha sınırlı kalmış olabileceği düşünülebilir. Bulguların farklı örneklerle sınanması önerilmektedir.

Demografik değişkenlere ilişkin bulgular da belirli psikososyal süreçler çerçevesinde yorumlanabilir. Kadınların erkeklerle kıyasla daha yüksek düzeyde siber insani değerler odaklı davranışlar sergilemesi, toplumsal cinsiyet rolleri ve sosyal öğrenme süreçleriyle ilişkili olabilir. Kadınların empati, duygusal farkındalık ve ilişki sürdürme becerilerinin sosyalizasyon sürecinde daha fazla desteklenmesi, bu farklılığın dijital ortamlara da yansımaya neden olabilir.

Medeni durum açısından, evli bireylerin bekârlara göre daha olumlu siber davranışlar sergilemesi; evlilik ilişkisi içinde gelişen karşılıklı sorumluluk, empati ve problem çözme becerileriyle açıklanabilir. Ayrıca evlilik doyumunun artmasıyla birlikte duygusal güvenlik algısının güçlenmesi, duygusal istismar algısının azalmasına ve daha olumlu sosyal davranışların ortaya çıkmasına katkı sağlayabilir.

Çalışma durumuna ilişkin bulgular, anlamlı farklılığın yalnızca doğruluk-dürüstlük alt boyutunda ortaya çıktığını göstermektedir. Genel siber insani değerler puanında ise çalışma durumuna göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu durum, H5 hipotezinin kısmen desteklendiğini göstermektedir. Çalışmayan bireylerin doğruluk-dürüstlük puanlarının daha yüksek olması, iş yaşamının getirdiği rekabet, performans baskısı ve rol çatışması gibi faktörlerin dijital ortamdaki dürüstlük davranışlarını olumsuz etkileyebileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte gruplar arasındaki farkın sınırlı olması, bulgunun pratik anlamlılığının dikkatle değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Çalışmayan bireylerde duygusal istismar algısının daha yüksek bulunması ise psikososyal stres faktörleriyle ilişkili olabilir. İşsizlik ve ekonomik yetersizlik, özsaygı ve kontrol algısını zayıflatarak bireyin duygusal hassasiyetini artırabilir ve daha kırılabilir sosyal tepkilere yol açabilir.

Öte yandan, ekonomik düzeyi yüksek bireylerin daha olumsuz siber davranışlar sergilemesi, risk alma eğilimi ve sosyal normlara uyum düzeyi ile ilişkilendirilebilir. Dijital ortamların görece denetimsiz yapısı, bu bireylerin sosyal yaptırımları daha az dikkate almasına zemin hazırlayabilir. Bu noktada çevrimiçi desinhibisyon etkisi (Suler, 2004) devreye girmekte; anonimlik, görünmezlik ve otorite minimizasyonu gibi özellikler bireylerin yüz yüze ortamlarda sergilemeyecekleri davranışları daha kolay ortaya koymasına neden olmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu çalışma duygusal istismar algısının bireyin yalnızca içsel psikolojik süreçlerini değil, aynı zamanda dijital ortamlardaki sosyal davranışlarını da etkilediğini ortaya koymaktadır. Bulgular, siber davranışların anlaşılmasında gelişimsel geçmiş, bilişsel şemalar ve duygusal düzenleme süreçlerinin birlikte ele alınmasının önemini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, duygusal istismar algısı ile siber insani değerler odaklı davranışlar arasındaki negatif ilişki; erken dönem yaşantılardan gelişen bilişsel-duygusal şemalar, sosyal biliş süreçleri ve davranışsal düzenleme mekanizmaları üzerinden açıklanabilir. Bu doğrultuda, dijital ortamlarda daha sağlıklı ve değer temelli etkileşimlerin desteklenebilmesi için duygusal istismar yaşantılarını ve bu yaşantılara ilişkin bireysel algıları merkeze alan önleyici ve müdahale edici çalışmaların geliştirilmesi önem taşımaktadır.

6. Sonuç

Araştırma sonucunda; yetişkin bireylerin duygusal istismar algılarının orta şiddette olduğu, siber insani değerler odaklı davranış düzeylerinin ise görece yüksek puanlarda yığılma gösterdiği saptanmıştır. Uygulanan analizler neticesinde, duygusal istismar algısı ile siber insani değerler odaklı davranışlar arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Her iki ana başlık kapsamında alanyazında çok sayıda bağımsız çalışma bulunmakla birlikte, bu iki kavramın birbiriyle ilişkiselliğini doğrudan inceleyen yeterli bulguya rastlanmamıştır; bu bakımdan mevcut çalışmanın alanyazındaki önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Bununla birlikte, araştırmanın bulguları yorumlanırken bazı önemli sınırlılıkların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Öncelikle, örneklem grubunun demografik dağılımındaki belirgin dengesizlik (kadın ve bekâr katılımcı oranının yüksekliği) örneklemin temsil gücünü önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Analiz sürecinde bu dengesizliği yönetmek adına parametrik olmayan test teknikleri tercih edilmiş olsa da elde edilen sonuçların genel popülasyona genellenebilirliği açısından bu durum bir sınırlılık teşkil etmektedir. İkinci olarak, puanlamaların genel popülasyon içerisindeki şiddetinin ve yaygınlığının daha net anlaşılabilmesi için daha geniş kapsamlı ve dengeli bir katılımcı sayısına ihtiyaç duyulmaktadır. Son olarak, verilerin öz-bildirime dayalı ölçekler aracılığıyla toplanmış olması, katılımcıların sosyal beğeni algısıyla yanıt vermiş olabileme ihtimalini beraberinde getirmektedir.

7. Öneriler

Araştırma bulguları doğrultusunda, gelecekte yapılacak çalışmalar ve uygulamalar için çeşitli öneriler sunulabilir. Metodolojik açıdan, duygusal istismar algısı ile siber davranışlar arasındaki ilişkinin daha kapsamlı biçimde anlaşılabilmesi için boylamsal araştırma desenlerinin kullanılması önerilmektedir. Bu sayede değişkenler arasındaki ilişkilerin yönü ve olası nedensel mekanizmalar daha sağlıklı bir biçimde ortaya konulabilir.

Bununla birlikte, farklı yaş grupları, kültürel bağlamlar ve sosyoekonomik düzeyleri kapsayan daha geniş ve temsili örneklemelerle yürütülecek çalışmalar, elde edilen bulguların genellenebilirliğini artıracaktır. Özellikle ergenlik ve ileri yetişkinlik dönemlerini kapsayan karşılaştırmalı araştırmalar, gelişimsel farklılıkların anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca sosyal medya kullanımının kültürel normlar ve değer sistemleriyle ilişkisini ele alan çalışmalar, siber davranışların daha bütüncül ve bağlamsal bir perspektiften değerlendirilmesine olanak tanıyacaktır.

Uygulama alanı açısından, bireylerin dijital ortamlarda daha sağlıklı ve değer temelli davranışlar sergileyebilmeleri için psikoeğitim programları ve önleyici müdahale modellerinin geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bu programlarda, öncelikli olarak duygusal istismar yaşantılarına yönelik farkındalık geliştirme, duygusal düzenleme becerileri kazandırma ve empatiyi güçlendirme süreçlerine odaklanılması önerilmektedir. Aynı zamanda, siber ortamda karşılaşılan olumsuz deneyimlerin bireylerin psikolojik sağlamlıkları üzerindeki uzun vadeli etkilerini azaltmaya yönelik müdahale stratejilerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Ruh sağlığı uzmanları ve eğitimciler tarafından yürütülecek müdahale programlarında, bireylerin erken dönem yaşantılarının çevrimiçi davranış örüntüleri üzerindeki etkisinin dikkate alınması önemlidir. Bu doğrultuda, travma temelli yaklaşımlar ile dijital davranış düzenleme stratejilerinin bütünlleştirilmesi daha etkili ve sürdürülebilir sonuçlar sağlayabilir. Ayrıca, duygusal istismar algısı ile siber insani değerler arasındaki etkileşimin psikolojik iyi oluş ve yaşam kalitesi üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların artırılması, müdahale programlarının bilimsel temellerini güçlendirecektir.

Son olarak, gelecekteki araştırmalarda siber zorbalık, problemleri internet kullanımı ve psikolojik iyi oluş gibi değişkenlerin modele dahil edilmesi, duygusal istismar algısının dijital davranışlar üzerindeki etkisini daha bütüncül bir çerçevede ele alma imkânı sunacaktır. Bu doğrultuda geliştirilecek çalışmaların hem alanyazına hem de uygulamaya yönelik önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aktaş, B., Pasinlioğlu, T. ve Demirdüzen, N. (2017). Kadın Doğum Polikliniğine Başvuran Evli Kadınların Algıladıkları Duygusal İstismar ve Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. *Adli Tıp Dergisi*, 31 (3), 115-23. <https://doi.org/10.5505/adlitip.2017.08379>
- Alioğlu, N. (2016). Duygusal Tatmin Aracı Olarak Sosyal Medya Kullanımı Üzerine Bir Alan Araştırması. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 1-27. <https://doi.org/10.18221/bujss.59416>
- Altıntun, İ. (2019). Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile problemleri internet kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayın No 547326) [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Arslan Doğan, A. (2019). Ortaöğretim Öğrencilerinin Algıladıkları Duygusal İstismar ile Adil Dünya İnançlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Arslan, G. ve Balkis, M. (2016). Ergenlerde Duygusal İstismar, Problem Davranışlar, ÖzYeterlik ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişki. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 8-22. <https://doi.org/10.19126/suje.35977>
- Aslanyürek, M. (2015). İnternet Güvenliği ve Çevrimiçi Gizlilik Alanlarında Yaşanan Sorular: İnternet ve Sosyal Medya Kullanıcılarının İnternet Güvenliği ve Çevrimiçi Gizlilik ile İlgili Kanaatleri ve Farkındalıkları Üzerine Bir Araştırma. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Baş, F.C. (2017). Sosyal Medya Davranış Oluşumu: Çevrimiçi ortamlarda güven, sosyal sermaye ve saygınlık ilişkisi. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Büyükarıslan, A. ve Kırık, A. M. (2013). *Sosyal Medya Araştırmaları*. 1. Konya: Çizgi Yayınevi
- Cüceloğlu, D. (2002). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çay, C. (2006). *Çalışan Kadınların İşyerinde Kadın İstismarı Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- DiLillo, D., & Long, P. J. (1999). Perceptions of couple functioning among female survivors of child sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 7(4), 59-76.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Dinleyici, M. ve Dağlı, F.Ş. (2016). Duygusal ihmal, istismar ve çocuk hekiminin rolü. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38 (2), 18-27. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/otd/issue/26939/218060>
- Durmuş, Ç. (1996). Değerlerin Meslek Grupları Açısından İncelenmesi. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Dünya Sağlık Örgütü (2002, 3 Ekim). Durum Raporu. <http://undp.un.org.tr/who/bulten/turk/bul9yaslilarinismari.htm> adresinden 10 Şubat 2022 tarihinde alınmıştır.

- Ersanlı, K., Yılmaz, M., ve Özcan, K. (2013). Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği (ADIÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 32(1). <https://doi.org/10.7822/egt161>
- Etimoloji Türkçe. (2023). *İstismar*. <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/istismar>
- Eyigün Kantürk, Y. (2014). Psikolojik danışmanlık ve eğitim merkezlerine başvuran çocuklar ve annelerinin çocukluk dönemi istismar yaşantıları, depresyon düzeyleri, kendini açma davranışları ve annelerin ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine bir çalışma. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Ferenczi, S. (1949). Confusion of tongues between adults and the child: The language of tenderness and of passion. *International Journal of Psycho-Analysis*, 30, 225–230.
- Feyzioğlu, A., Göktepe, S. Ş. ve Söğüt, L. (2020). Erken Dönem Ruhsal Travma, Siber Zorbalık ve Aleksitimi İlişkisi- Relationship Between Early Period Psychic Trauma, Cyber Bullying and Alexithymia. *Zeynep Kâmil Tıp Bülteni*, 51 (4), 192-199. <https://doi.org/10.16948/zktpb.818758>
- Frankel, J. (2002). Exploring Ferenczi's concept of identification with the aggressor: Its role in trauma, everyday life, and the therapeutic relationship. *Psychoanalytic Dialogues*, 12(1), 101–139. <https://doi.org/10.1080/10481881209348657>
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E. & Tatham, R. L. (2013). *Multivariate Data Analysis*, Pearson Education Limited.
- Hart, S. N., Brassard, M. R., Binggeli, N. J., & Davidson, H. A. (2002). Psychological maltreatment. In J. E. B. Myers, L. Berliner, J. Briere, C. T. Hendrix, T. A. Reid, & C. Jenny (Eds.), *The APSAC handbook on child maltreatment* (2nd ed., pp. 79–104). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kılıçer, K., Özeke, V. ve Çoklar, A.N. (2018). Sosyal Medya Kullanıcılarına Ait Siber Davranışların İnsani Değerler Bağlamında İncelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (56) 19-39. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/dpusbe/issue/36761/309560>
- Kircaburun, K., Demetrovics, Z., Király, O. ve Griffiths, M.D. (2020). Childhood Emotional Trauma and Cyberbullying Perpetration Among Emerging Adults: A Multiple Mediation Model of the Role of Problematic Social Media Use and Psychopathology. *Int J Ment Health Addiction* 18, 548–566. <https://doi.org/10.1007/s11469-018-9941-5>
- Korkmaz, A. (2013). Sosyal Paylaşım Ağlarının Kişilerarası Etkileşim Sürecine Etkisi Bağlamında Facebook. (Ed: Büyükarıslan, A., Kırık, A.M.). Sosyal Medya Araştırmaları. Konya: Çizgi Yayınevi
- Kulaksızoğlu, A. (2004). Ergenlik psikolojisi (6. basım). İstanbul: Remzi Kitapevi
- MacDonald, M. (2013). Women prisoners, mental health, violence and abuse. *International Journal of Law and Psychiatry*, 36(3-4), 293–303. <https://doi.org/10.1016/j.jljp.2013.04.014>
- Musetti, A., Starcevic, V., Boursier, V., Corsano, P., Billieux, J. ve Schimmenti, A. (2021). Childhood emotional abuse and problematic social networking sites use in a sample of Italian adolescents: The mediating role of deficiencies in self-other differentiation and uncertain reflective functioning. *Journal of clinical psychology*, 77 (7), 1666–1684. <https://doi.org/10.1002/jclp.23138>
- Orhaner, G. (2018). *Yetişkin Bireylerde Algılanan Duygusal İstismar Düzeyleri ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Özcan, K. (2009). *Yetişkin Bireylerin Algılanan Duygusal İstismar Düzeyleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuzmayıs Üniversitesi.
- Öztürk, A. ve Tat, M. (2021). GÜVENDE: Çocuğu Kötü Muamelenin Etkilerinden Korumak İçin Neler Yapılabilir? *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 2 (4), 181-207.
- Polansky, N. A., Gaudin, J. M., Ammons, P. W., & Davis, K. B. (1985). The psychological ecology of the neglectful mother. *Child Abuse & Neglect*, 9(2), 265-275.
- Polat, O. (1997). *Adli Tıp Ders Kitabı*. Alfa Yayınları. İstanbul.
- Polat, O. (2007). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı Tanımları-1*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Schilling, C., Weidner, K., Brähler, E., Glaesmer, H., Häuser, W., & Pöhlmann, K. (2016). Patterns of childhood abuse and neglect in a representative German population sample. *PLOS One*, 11(7), e0159510. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0159510>
- Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *CyberPsychology & Behavior*, 7(3), 321–326. <https://doi.org/10.1089/1094931041291295>
- Tuncer, S. (2015). *Sosyal Medya'nın Gelişimi*. (Ed. Özata, Z.). Sosyal Medya. (ss.2-25). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Türk, T. (2013). *Ortaöğretim Öğrencilerinde Duygusal İstismar, Disiplin Cezaları ve Okula Yabancılaşma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Üstündağ, A. (2020). Duygusal ihmal ve istismara Uzmanların Bakış Açısı. *Journal of Economy Culture and Society*, (61), 125-140. <https://doi.org/10.26650/JECS2019-0038>
- Wolock, I., & Magura, S. (1996). Parental substance abuse as a predictor of child maltreatment re-reports. *Child Abuse & Neglect*, 20(12), 1183-1193.
- Wright, M. O. D., Crawford, E., & Del Castillo, D. (2009). Childhood emotional maltreatment and later psychological distress among college students: The mediating role of maladaptive schemas. *Child abuse & neglect*, 33(1), 59-68. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2008.12.007>